

Kindvriendelijke steden en gemeenten

Kadertekst

De term 'kind- en jeugd vriendelijke stad of gemeente' kan vele ladingen dekken. Heel wat beleidsteksten en bestuursakkoorden schuiven deze term naar voor zonder er echt inhoud aan te geven. In deze tekst schuiven we een afbakening van het begrip 'kind- en jeugd vriendelijkheid' naar voor. Daarnaast geven we enkele methodologische principes mee, waarmee een stad of gemeente aan de slag kan.

1. Kindvriendelijkheid: wat is het?

In essentie gaat kindvriendelijkheid over het leefbaarder maken van steden en gemeenten voor kinderen en jongeren. 'Leefbaarheid' betekent echter ook voor iedereen iets anders: het krijgt een invulling afhankelijk van ieders ervaringen, contacten en leefomstandigheden.

Om voorbij te gaan aan de individuele interpretatie, operationaliseren we 'kindvriendelijkheid' aan de hand van het Internationaal [Kinderrechtenverdrag](#).

Het Kinderrechtenverdrag

In 1989 nam de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties het 'Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind' aan. België ratificeerde in 1991 het Kinderrechtenverdrag. Bij ratificatie door een hogere overheid hebben ook lagere bestuursseenheden beleidsverantwoordelijkheid om de kinderrechten in praktijk om te zetten. Bovendien gebeurt de realisatie van kinderrechten in belangrijke mate op lokaal niveau. Daarom worden de rechten van het kind gehanteerd als basis van operationalisering voor kindvriendelijkheid op lokaal niveau.

Het Kinderrechtenverdrag bundelt alle rechten van kinderen in één verdrag: niet alleen burgerlijke en politieke rechten, maar ook economische, sociale en culturele rechten. Het Verdrag vertrekt van een visie op kinderen die uitgaat van de erkenning dat **kinderen volwaardige deelnemers aan de samenleving** zijn. Kinderen en jongeren zijn geen mensen in wording, maar mensen op weg naar volwassenheid. Kinderen en jongeren hebben dan ook ruimte nodig om te groeien tot een evenwichtige volwassene. Het Kinderrechtenverdrag heeft wel degelijk gezorgd voor een andere kijk op en behandeling van kinderen en jongeren: van een grotendeels beschermende houding, naar een benadering die gebaseerd is op de rechten die kinderen en jongeren hebben en waarbij zij erkend worden als actoren die actief betrokken worden in beslissingen die een impact hebben op hun leven en leefwereld.

Vier basisprincipes¹ vormen de rode draad doorheen de interpretatie en uitvoering van het Kinderrechtenverdrag:

- **Non-discriminatie:** Het verdrag geldt voor alle kinderen jonger dan 18 jaar en vraagt speciale aandacht voor kwetsbare groepen.
- **Recht op (over)leven & ontwikkeling:** Elk kind heeft recht op een menswaardig leven en het recht om zich te ontwikkelen.
- **Recht op participatie:** Elk kind heeft een eigen mening. In alles wat kinderen aanbelangt, mogen ze hun mening uiten en dient er ook naar hun mening geluisterd te worden.
- **Het belang van het kind:** In alle acties moet er rekening gehouden worden met het belang van het kind.

Deze basisprincipes gelden over alle rechten heen, en staan garant voor de kwaliteit bij het realiseren van alle rechten.

Kinderrechten worden vaak opgedeeld in drie domeinen. De **3 P's**: Provisie, Protectie en Participatie. Lokale besturen hebben een verantwoordelijkheid op elk van deze domeinen.

- **Provisie** of de voorzieningsrechten verwijzen naar zaken, diensten en voorzieningen die kinderen nodig hebben om zich goed te kunnen ontwikkelen zoals onderwijs, informatie, hulpverlening, voedsel, gezondheidszorg, huisvesting, enz.
- **Protectie** of de beschermingsrechten zijn alle rechten die kinderen beschermen. Kinderen moeten beschermd worden tegen uitbuiting, mishandeling, verwaarlozing. Ook kinderen met een handicap hebben soms extra bescherming nodig.
- De **participatierechten** tenslotte zijn rechten waarmee kinderen voor zichzelf kunnen opkomen. Ze zorgen ervoor dat kinderen over dingen die zij belangrijk vinden moeten kunnen meepraten en beslissen. Het gaat hier over het recht op inspraak, het recht om zich te verenigen, het recht om zijn eigen geloof te belijden, enz.

Kinderrechten op verschillende beleidsniveaus

Vanaf het moment van ratificatie wordt het Kinderrechtenverdrag een **strategisch instrument**. Overheid en betrokken verantwoordelijken zijn verplicht om een beleid afgestemd op de kinderrechten te ontwikkelen en de rechtspositie van kinderen te versterken.

In België zijn verschillende overheden verantwoordelijk voor thema's die verbonden zijn met het Kinderrechtenverdrag. De Vlaamse overheid introduceerde in 1997 een instrument om de inzet rond kinderrechten te rapporteren en te bewaken, het KER-decreet (KindEffectRapport), nadien omgevormd tot JOKER-decreet (Jongeren en Kind effectrapportage). Het decreet houdende een vernieuwd jeugd- en kinderrechtenbeleid van 20 januari 2012 bepaalt bovendien dat de Vlaamse Overheid telkens aan het begin van een regeerperiode een Jeugd- en Kinderrechtenbeleidsplan indient. Daarin geeft ze voor de volgende beleidsperiode de prioritaire doelstellingen van de Vlaamse regering aan en bepaalt ze de resultaatsindicatoren. Op **federaal en Vlaams niveau** werd werk gemaakt van de rechtspositie van kinderen in het kader van adoptie, spreekrecht bij echtscheidingen, hoorplicht in de jeugdbeschermingswet, een rechtspositieregeling voor jongeren in de integrale jeugdhulp, enzovoort.

Kinderrechten stoppen uiteraard niet bij de Vlaamse en federale verantwoordelijkheden. Heel wat initiatieven die concreet bijdragen aan de realisatie van de artikelen in het Kinderrechtenverdrag, spelen zich af op **lokaal niveau**. Gemeentebesturen dragen verantwoordelijkheid voor alle beleidsterreinen die de **directe leefwereld** van kinderen en jongeren raken.

¹ <http://kinderrechtenschool.be/een-notendop-historiek-basisprincipes-soorten-kinderrechten>

Steden en gemeenten hebben dus evenzeer een verantwoordelijkheid in het waarborgen van de kinderrechten.

Meer nog, in navolging van de VN-Habitat conferentie (1996) stellen we dat het implementeren van de kinderrechten inhoudt dat er gebouwd wordt aan een **leefbare en duurzame samenleving**. En laat dat net de kerntaak van een lokale overheid zijn. Artikel 2 van het decreet lokaal bestuur² zegt immers dat "de gemeenten en de openbare centra voor maatschappelijk welzijn beogen om op het lokale niveau duurzaam bij te dragen aan het welzijn van de burgers en verzekeren een burgernabije, democratische, transparante en doelmatige uitoefening van hun bevoegdheden". Kindvriendelijkheid is een kwaliteit van de stad of gemeente in al haar aspecten. Kindvriendelijkheid is dus een barometer voor de leefbaarheid.

Uitgangspunten voor kindvriendelijk beleid

Een kindvriendelijke stad of gemeente is een gemeenschap die zich ertoe verbindt de rechten van het kind te realiseren en te implementeren doorheen alle beleidsdomeinen. Kinderrechten als toetssteen voor goed lokaal beleid brengt een aantal uitdagingen met zich mee.

Dezelfde discussies die worden gevoerd over jeugdbeleid en over het Kinderrechtenverdrag duiken hier op. Welke plaats geven we kinderen en jongeren in een lokaal beleid? Zijn kinderrechten een verdienste of een proces? Is kindvriendelijkheid een (verworven) status of een ontwikkeling? Zijn kinderrechten universeel of contextafhankelijk?

We poneren vier uitgangspunten voor kindvriendelijk beleid³:

1. Kinderen zijn (sociale) actor

Een kindvriendelijk beleid vertrekt vanuit de visie dat kinderen volwaardige medeburgers zijn van onze samenleving. Ze moeten de kans krijgen deel uit te maken van de hele stad of gemeente, er mee over na te denken, het mee vorm te geven... Kinderrechten mogen niet beperkt worden tot de juridische, eerder statische, betekenis van 'het hebben van rechten'. De betekenis van de kinderrechten gaat uit van de interactie tussen kinderen en hun omgeving: rechten als begin van dialoog. Het zijn geen absolute rechten die exclusief afdwingbaar zijn. Die omgeving heeft betrekking op de volledige leefwereld van kinderen en jongeren. Zo ook dus voor kindvriendelijkheid.

Het beleidsdoel is kinderen volwaardig te laten deelnemen aan de samenleving, in al hun levensdomeinen (onderwijs, mobiliteit, ruimtelijke planning, hulpverlening, gezondheid, milieu, ontspanning, sport, enz.). Daarenboven kan kindvriendelijkheid enkel samen met kinderen en jongeren vastgesteld worden. Het gaat immers over hun leefwereld.

² http://www.etaamb.be/nl/decreet-van-22-december-2017_n2018030427.html

³ Inspiratie voor deze uitgangspunten en meer informatie in:

Blaak M., Bruning M., Eijgenraam M., Kaandorp M., Meuwese S. (red.) (2012), *Handboek Internationaal Jeugdrecht, Defence for Children*

De Visscher, S., Reynaert, D. en Bouverne-De Bie, M. (2012) *Kinderrechten als referentiekader voor 'kindvriendelijkheid': opvattingen en discussies*. In *Tijdschrift voor Jeugd- en Kinderrechten*, 13/1, Larcier

Kind en Samenleving (red.) (2010) *Tussen kind en samenleving. Over het sociale actorschap van kinderen*. Meise

Reynaert, D., Roose, R., Vandenhole, W. en Vlieghe, K. (eds.) (2011) *Kinderrechten: springplank of struikelblok? Naar een kritische benadering van kinderrechten*. Intersentia: Antwerpen/Cambridge
VVJ (2012) *Categoriale jeugdreflex: een kwaliteitsdynamiek voor goed lokaal jeugdbeleid*

Om te kunnen verzekeren dat kinderen en jongeren betrokken en gehoord worden in het creëren van een kindvriendelijke stad of gemeente, moet men zorgen voor volgende elementen⁴:

- Kinderen en jongeren moeten in een **veilige en inclusieve ruimte** (zowel fysiek als mentaal) hun eigen opinies kunnen vormen en duidelijk maken. Alle kinderen en jongeren worden mee aan boord genomen, ook de meest kwetsbare.
- Kinderen en jongeren moeten **ondersteund** worden in het vormen van een eigen mening door het geven van mogelijkheden tot inspraak, tijd en informatie.
- Wanneer kinderen en jongeren iets te vertellen hebben, moet hiernaar op een respectvolle manier **geluisterd** worden. Ze moeten de zekerheid hebben dat volwassenen die in de mogelijkheid zijn iets te doen met hun inbreng, hen serieus nemen.
- Met de inbreng van kinderen en jongeren moet **iets gebeuren**. Dit betekent niet dat al hun voorstellen meteen in concrete acties omgezet worden, maar alle inbreng moet overwogen worden en vertaald worden naar lokaal beleid. Kinderen en jongeren moeten bovendien geïnformeerd worden over welke beslissingen uiteindelijk gemaakt worden, en welke plek hun inbreng daarin heeft gehad.

2. Kindvriendelijk beleid is transversaal en integraal

Kindvriendelijkheid gaat over alle levensdomeinen van kinderen en jongeren en heeft dus een consequentie voor alle beleidsdomeinen. Het leven van kinderen wordt beïnvloed door tal van beleidsdomeinen en dus hebben kinderen rechtmatige belangen in al deze domeinen.

Een kindvriendelijk beleid is met andere woorden een horizontaal beleid en werkt integraal. Kindvriendelijkheid is een kwaliteit van de hele stad of gemeente in al haar aspecten. Kindvriendelijk beleid is per definitie dan ook goed te linken aan de bestuurlijke logica van de gemeentelijke meerjarenplanning.

Kinderrechten zijn rechten die ingevuld worden in gedeelde verantwoordelijkheid van iedereen in de stad of gemeente. Ook van kinderen en jongeren.

3. Kindvriendelijkheid is geen doel, wel een proces

De implementatie van kinderrechten is geen doel op zich, wel kunnen ze gehanteerd worden als hefboom voor verandering. Daarenboven moeten kinderrechten steeds binnen de reële context gezien worden.

Kindvriendelijkheid is dan een dynamisch, veranderlijk proces waaraan steeds nieuwe evoluties, aspecten en uitdagingen worden toegevoegd. Een stad of gemeente 'is' nooit kindvriendelijk, maar kan kindvriendelijkheid nastreven in de wens een leefbare, aangename stad of gemeente te zijn.

4. Kindvriendelijkheid als barometer voor goed lokaal beleid

Kindvriendelijkheid kan gehanteerd worden als barometer voor goed lokaal beleid dat de leefbaarheid *voor iedereen* verhoogt. De lat voor beleid leggen op niveau van de meest kwetsbare burgers, o.a. kinderen, maakt dat je beleid iedereen in ogenschouw neemt.

⁴ UNICEF (2017) *Child Friendly Cities and Communities Initiative: Toolkit for National Committees*

Kindvriendelijkheid als toets voor een toegankelijke en open samenleving⁵. Of zoals de VN het benoemt “*the well-being of children is the ultimate indicator of a healthy habitat, a democratic society and of good governance*”⁶.

⁵ Stuyck, K. en Jacques, A. (2011) *Duurzame en leefbare steden. Ook voor kinderen?* In Bral, L. en Schelfhout, H. (red.) *Steden binnenstebuiten! Analyses op de standsmonitor 2011*. Studiedienst van de Vlaamse Regering

⁶ *United Nations Conference on Human Settlements (Habitat II)*

2. Kindvriendelijkheid: methodologische principes

Hieronder geven we mee welke methodologische principes achter kindvriendelijkheid zitten en hoe je hieraan kan werken als stad of gemeente.

Kindvriendelijkheid in kaart

Kindvriendelijkheid in kaart brengen, is niet enkel een kwestie van cijfers. Ook de beleving en waardering van mensen geven relevante en noodzakelijke informatie om een beoordeling te maken van leefbaarheid en van lokaal beleid. **Assessment**⁷ als methode lijkt hierbij het meest opportuun. Het doel van een assessment zit tussen meten en evalueren. Kinderrechten en kindvriendelijkheid vertalen zich niet enkel in exacte cijfers, maar minstens zo sterk in processen en (doelgerichte) trajecten. Deze kunnen niet louter kwantitatief gemeten worden. De kwalitatieve component in het assessment bestaat uit inspraakprocessen van kinderen, jongeren en hun omgeving en uit het formuleren van uitdagingen en inschattingen van het lokale beleid.

Een assessment gebeurt daarenboven meestal op basis van een nieuw toetsingskader waarin zelf prioriteiten aangeduid kunnen worden. Bij een assessment van lokaal beleid in termen van kindvriendelijkheid wordt het toetsingskader bepaald door de kinderrechten.

Assessment van kindvriendelijkheid biedt heel wat **kansen voor het (lokale) beleidsniveau**:

- Het laat toe een efficiënter beleid te voeren: lacunes worden in kaart gebracht en het is mogelijk er (sneller) op in te spelen.
- Via assessment kunnen onderliggende mechanismen bloot gelegd worden: *what you see is not always what you get!* Er kunnen bijvoorbeeld verschillende redenen zijn waarom er nauwelijks kinderen en jongeren op een plein zijn: inrichting van dat plein, aanwezigheid van kinderen en jongeren in die buurt, regelgeving...
- Tenslotte willen we met het assessment als instrument een antwoord bieden op de steeds toenemende vraag naar 'evidence based' werken. Zoveel mogelijk doelstellingen en hun effecten moeten meetbaar zijn. Cijfers kunnen beleid immers legitimeren. Een veel gehoorde bedenking in de jeugd- en welzijnssector is dat wat zij doen, niet te vatten valt in enkel cijfers. Door ook sterk in te zetten op een kwalitatieve en een informele component, biedt assessment mogelijk een antwoord op zowel de groeiende vraag naar cijfers als de oproep van de sector.

Naast deze kansen willen we echter ook enkele **valkuilen** meegeven:

- Ten eerste met betrekking tot de participatieprocessen met kinderen en jongeren. Participatie moet op maat zijn en voldoende uitdagend. De uitkomsten moeten ernstig genomen worden, zodat de participatie meer is dan een formaliteit. Tenslotte worden de processen best begeleid door iemand met kennis van zaken. Door al deze voorwaarden, is echte participatie een intensieve en veeleisende (maar waardevolle) ambitie.

⁷ *Assessment is een vorm van toetsen op basis van formele en informele procedures. Het toetsen gebeurt op basis van kwalitatieve en kwantitatieve dataverzameling. Op basis van de gecombineerde resultaten wordt een globaal oordeel geveld. (Mehrens & Lehmann, 1991 in Gielen, S. 2004).*

- Door alles te willen meten en in kaart te brengen, vervallen intuïtieve aspecten van beleid. Daardoor kan beleid inboeten aan flexibiliteit en komt snel inspelen op kansen onder druk te staan.
- Met een oneerlijke/onvoorzichtige interpretatie van kwalitatieve of kwantitatieve gegevens kun je zowat elke mogelijke beleidsmaatregel legitimeren. Eerlijkheid en ernst vormen dan ook een voorwaardelijke attitude!

Assessment van kindvriendelijkheid is een instrument met heel wat mogelijkheden. Het biedt een genuanceerde en brede doorlichting van beleid met voldoende ruimte voor informele en kwalitatieve aspecten.

Tot slot benadrukken we **vier voorwaarden** om de kans op een succesvol assessment te vergroten.

1. Het assessment is geen eenmalige gebeurtenis, maar maakt deel uit van een (lange termijn) **proces** waarbij verbetering en evaluatie voorop staan.
2. Er is **politieke en ambtelijke wil** om aan de slag te gaan met de resultaten van het assessment en het op die manier meer te maken dan een oefening op papier.
3. Het assessment dekt alle **beleidsdomeinen** met als bedoeling om de aanwezigheid en de samenhang van kindvriendelijk beleid in alle beleidsdomeinen te verhogen.
4. **Participatie** van alle belanghebbenden moet gegarandeerd worden. Het assessment mag geen eenzijdig verhaal van beleidsverantwoordelijkheid zijn. Kindvriendelijkheid kan enkel in kaart gebracht worden mits een sterke betrokkenheid en participatie van kinderen, jongeren en hun omgeving.

Kindvriendelijkheid als strategische keuze

Het analyseren van kindvriendelijkheid is een eerste stap. De uiteindelijke doelstelling is de kindvriendelijkheid van stad of gemeente, dus de implementatie van de kinderrechten, op (middel)lange termijn te verbeteren. Niet enkel op actieniveau, maar vanuit de 'kernideeën' van een stad of gemeente.

Kindvriendelijkheid is dan ook een ambitie die vertaling moet vinden op strategisch niveau. Relevante vragen waar lokale besturen in dat opzicht dienen over na te denken zijn:

- Welke ambities formuleert de stad of gemeente voor haar kindvriendelijk beleid?
- Wat is haar visie op kindvriendelijkheid?
- Welke strategische lijnen wil ze daarvoor uitzetten?
- Welke budgetten en mandaten worden daaraan gekoppeld?
- Hoe ga je de implementatie van de strategie opvolgen en bijsturen?
- ...